

„Vím přesně, kde stojím, kde je moje místo a co jsme povinen svému poznání, své cti a myšlenkám, jež jsem přijal za své.“

(Ivan Dejmal; z dopisu z vězení)

Ivan Dejmal, který byl skromnou a zároveň významnou osobností polistopadového politického a ekologického dění v naší zemi, se narodil 17. října 1946 v Ústí nad Labem. Vyrůstal v Trmicích, kde rodina do roku 1951 spravovala malý obchod, poté otec pracoval jako stavební dělník a skladník, matka byla prodavačkou v národním podniku Pramen.

Ivan byl silně věřící katolík a přál si vstoupit do kněžského semináře, ovšem to bylo v tehdejších československých poměrech nemožné. Místo toho se v Litoměřicích vyučil zahradníkem a pokračoval dvouletým studiem zahradnické nástavby na Střední zemědělské technické škole v Děčíně-Libverdě. Po maturitě v roce 1965 se stal posluchačem fyto technického oboru Agronomické fakulty Vysoké školy zemědělské v Praze. Studia na několik měsíců v roce 1966 přerušil a pracoval jako technik na Státním statku v Klášterci nad Ohří, zároveň se v rámci fakulty pokoušel přestoupit na zahradnický obor, bohužel neúspěšně.

V roce 1968 vzniklo Hnutí revoluční mládeže a Ivan Dejmal se do jeho činnosti ihned zapojil, ač nebyl levicového smýšlení a neměl tendence revoltovat. Našel tu však podnětné prostředí pro diskuzi o tématech, které považoval za důležité, a s „hrmáky“ sdílel touhu po návratu k náladě pražského jara a odpor k okupaci Československa sovětskými vojsky. K nelibosti režimu se v hnutí koncentrovali svobodomyšlně smýšlející studenti a intelektuálové, a tak Státní bezpečnost do jeho řad infiltrovala agenta. Přelom let 1969 a 1970 tak přinesl nejen konec činnosti hnutí, ale také soudní proces s jeho vedoucími členy. Ivan Dejmal byl vyloučen ze školy a za údajné podvracení republiky strávil dva roky v borské věznici.

Po propuštění v lednu 1972 pracoval v podniku Sady, lesy a zahradnictví v Praze a poté jako dělník ve Výzkumném a vývojovém ústavu dřevařském. V dubnu 1973 nastoupil vojenskou základní službu v Žatci a byla mu nabídnuta spolupráce s vojenskými tajnými službami, kterou bez zaváhání odmítl. Ač mu rok 1974 přinesl i radostné okamžiky, tedy především sňatek s Kateřinou Čeřenskou, pedagožkou židovského původu, v září téhož roku se také ocitl ve Vazební věznici v Litoměřicích, tentokrát za poslech Radia Svobodná Evropa a údajné hanlivé výroky na účet nejvyšších československých funkcionářů. Soudní řízení za hanobení republiky a jejích představitelů, ohrožování politického a morálního stavu jednotky a svémocné odloučení bylo završeno uložením trestu v délce

dvou roků odnětí svobody. Ivan byl vězněn nejprve na Pankráci, kde pracoval jako zahradník, poté byl převezen do Minkovic a působil jako přetmelovač skleněné bižuterie, později v brusírně.

Ani znovunabytí svobody pro Ivana Dejmalu neznamenal klidný život. Zůstal pod dohledem Státní bezpečnosti, která ho sledovala v rámci akcí s krycími jmény Zahradník a Přednáška. Praktikami režimu se však Dejmal nenechal zastrašit. Stál u počátků Charty 77 a patřil k jejím prvním signatářům.

Manželé Dejmalovi se zúčastňovali filozofických debat pořádaných Ivanem Havlem a Janem Patočkou, později se mnohé z nich pořádaly přímo v jejich bytě. Státní bezpečnost akce tzv. Patočkovy univerzity sledovala a na přelomu let 1979 a 1980, kdy Kateřina Dejmalová procházela rizikovým těhotenstvím, StB vtrhla do jejich bytu a Ivana Dejmalu zatkla. Opakovaně pak byl vzat do zadržovací vazby, ale k dalšímu odsouzení již nedošlo, sledován byl však stále.

V takto nepříznivých poměrech vychovávali Ivan a Kateřina své dvě dcery, Hátu a Martu, a Ivan živil rodinu příjmy z prací na různých dělnických pozicích, např. jako dělník v mrazárnách v Holešovicích, strojník ve vodárnách, závozník, metař, myč oken či kameník. Byť ho režim držel jen na podružných manuálních pozicích, věnoval se Ivan nadále i tomu, co pro něj bylo celý život nejdůležitější – boji za zlepšení životního prostředí a jeho ochranu. Tomu, že byl věci tak oddán, nahrál jistě i fakt, že jako dítě vyrůstající na Ústecku dobře viděl, jak se v zemi s přírodou nakládá a jak příroda strádá vinou těžkého průmyslu a chemizace zemědělství. Pracoval v ekologické sekci Charty 77 a v roce 1987 založil a do roku 1990 redigoval samizdatový *Ekologický bulletin*.

Roku 1988 stál u založení Hnutí za občanskou svobodu a podílel se také na vzniku Ekologické společnosti, na jejíž popud bylo v roce 1989 vytvořeno sdružení ekologických organizací Zelený kruh. Patřil rovněž k zakladatelům Konfederace politických vězňů, po revoluci byl sám plně rehabilitován a dostudoval Vysokou školu zemědělskou. Uvolnění poměrů s sebou neslo i možnost aktivně se více politicky angažovat a upozorňovat na environmentální problémy, proto v roce 1990 začal pracovat jako referent odboru územního rozvoje na Ministerstvu životního prostředí. Za vlády premiéra Petra Pitharta byl v lednu 1991 jmenován ministrem životního prostředí ČSFR a během svého funkčního období se zasloužil především o stanovení územních limitů těžby hnědého uhlí v severních Čechách, na jejichž přípravě se podílel už od roku 1989 a které byly na jeho návrh vyhlášeny usnesením vlády České republiky č. 444 z roku 1991. Prosadil také Program obnovy venkova a na jeho realizaci se podílel mimo jiné i skrze Spolek pro obnovu venkova, jehož byl spoluzakladatelem.

I když Ministerstvo životního prostředí v červenci 1992 opustil, oddaně dál pracoval na poli ekologie a ochrany přírody. Spolu s Josefem Vavrouškem založil v roce 1992 Společnost pro trvale udržitelný rozvoj a v letech 1993–1994 pracoval v Českém ekologickém ústavu, následně byl v letech 1994–1995 ředitelem Českého ústavu ochrany přírody. V letech 1992–2000 také přednášel o politických aspektech ekologie na Politologickém ústavu Univerzity Karlovy v Praze.

Od roku 1995 působil jako nezávislý projektant v oboru územního plánování a krajinářské tvorby. Podílel se na vzniku řady územních plánů, urbanistických studií obcí, ekologických studií a revitalizačních projektů. Se svou mnohaletou zkušeností se stal expertem Světové banky pro posuzování vlivů programů a projektů na životní prostředí. Byl také aktivním členem České komory architektů, v níž byl součástí sekce pro krajinu a územní systémy ekologické stability.

Ivan Dejmal nebyl a priori odpůrcem technického a ekonomického rozvoje, ale pečlivě zvažoval dopad každé modernizace, výstavby či projektu na krajinu a kvalitu životního prostředí, přitom se zároveň snažil nacházet takové alternativy, které by zaručovaly jak pokrok, tak i šetrné nakládání s životním prostředím. Byl však znám také tím, že nabyli-li jistoty o správnosti nějakého kroku, uměl za něj s veškerým odhodláním bojovat, a to i za cenu neshod s politiky i kolegy ekology.

Celoživotně se kriticky stavěl vůči výstavbě elektrárny Temelín a k jaderným elektrárnám obecně, což se znatelně promítlo i do jeho publicistické tvorby. Ve svých článcích se však vyjadřoval i k řadě dalších témat, převážně tedy dotýkajících se životního prostředí. Přispíval do tradičních českých periodik, jakými jsou například *Lidové noviny*, *Mladá fronta Dnes* a *Respekt*, ale také do specializovaných časopisů, k nimž patřily třeba *Nika*, *Sedmá generace*, *Ochrana přírody*, *Architekt*, *Studia Oecologica* nebo *Teologické texty*.

Jako člověk hluboce věřící se zapojoval i do aktivit Ekologické sekce Křesťanské akademie. Po revoluci byl členem Křesťansko-demokratické strany, po jejím sloučení s ODS se v roce 1992 přidal k Občanské demokratické alianci, v níž setrval do roku 1998. Od roku 2004 byl pak až do své smrti členem Strany zelených.

V roce 2000 byla Ivanu Dejmalovi udělena Cena ministra životního prostředí za celoživotní dílo a úsilí o prosazování zásad ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny i trvale udržitelný rozvoj. Téhož roku uspořádal konferenci *Tvář naší země – krajina domova*, kterou svým příspěvkem podpořil i britský princ Charles. Konference se pak opakovala v letech 2001, 2005 a naposledy roku 2008, té poslední už se však Ivan Dejmal nedožil.

V prosinci 2007 byl zvolen místopředsedou rady nově vzniklého Ústavu pro studium totalitních režimů, ovšem tehdy už se netěšil nejlepšímu zdraví. Podstoupil operaci srdce a na konci ledna 2008 byl v bolestech hospitalizován v Nemocnici Na Františku. Tam 6. února skonal.

V červnu 2008 byl in memoriam oceněn Cenou Josefa Vavrouška udělovanou Nadací Charty 77 za činnost v oblasti životního prostředí a udržitelného rozvoje. Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky byl in memoriam nominován k udělení medaile Za zásluhy.

(Zpracovala: Mgr. Lenka Slámová)

Použitá literatura:

BLAŽEK, Petr. Akce "Přednáška" – sledování Ivana Dejmala. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 2008, 2(2), 55–61. ISSN 1802-8241. Dostupné též z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0802-055-061.pdf>

BURSÍK, Tomáš. Ivan Dejmál za mřížemi. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 2008, 2(2), 50–54. ISSN 1802-8241. Dostupné též z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0802-050-054.pdf>

Ing. Ivan Dejmál, ekolog. *Deník Lučan*. 11. 11. 1996, 3, 7. ISSN 1214-8539.

Kateřina Dejmálová, roz. Čeřenská. In: *Paměť národa* [online]. Praha: Post Bellum, z. ú., © 2008-2022 Paměť národa, [cit. 24. 8. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/dejmalova-roz-cerenska-katerina-1949>

MERHAUT, Karel a Eva VAVROUŠKOVÁ, ed. *Stopa Ivana Dejmala a my: aktuální reflexe témat, přístupů a kauz, jimiž žil: sborník přednášek z workshopu konaného dne 17. června 2008 v klubu Mánes v Praze Ligou ekologických alternativ a Společností pro trvale udržitelný život ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí, Spolkem pro obnovu venkova a Zeleným kruhem...* [Praha]: Společnost pro trvale udržitelný život ve spolupráci s LEA, [2008]. 80 s. ISBN 978-80-902635-8-1.

PAŽOUT, Jaroslav. Působení Ivana Dejmala ve studentském hnutí. *Paměť a dějiny. Revue pro studium totalitních režimů*. 2008, 2(2), 43–49. ISSN 1802-8241.

ZÍDEK, Petr. První Husákův monstrproces. *Lidové noviny*. 9. 3. 2011, 24(66), 21. ISSN 0862-5921. Dostupné též z: https://www.lidovky.cz/domov/prvni-husakuv-monstrproces.A110319_000072_in_noviny_sko

Personální bibliografie:

<https://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2022/12/Dejmal-bibl.pdf>